

רפואה ושואה

רפואה ושואה
בגישת CBC

מרכז: ד"ר מתי פוקס

פרטי הקורס

מרכז: ד"ר מתי פוקס

שנה: שנה ב'

סמסטר: א'

שעות: 2 שעות שבועיות, ימי שני 15:15-17:00

שפת הוראה: עברית

אפיון: קורס סלקטיב

מחלקה אחראית: בית הספר לרפואה

מפתח ציונים: מילולי

תיאור הקורס

הקלידו במנוע חיפוש באינטרנט את המושג: "רופא נאצי" בכל שפה. מיד יעלה שמו של ד"ר מנגלה שוב ושוב בפער עצום. אנחנו קוראים למי שהתעלל, עינה ורצח כמה אלפי אסירים ממחנה הריכוז וההשמדה אושוויץ-בירקנאו בניסויים שלו, "מלאך המוות", אז כיצד יש לקרוא לד"ר אירמפריד אברל? אברל היה רופא נאצי, מומחה בפסיכיאטריה ובגיל 30 פיקד באופן ישיר על רציחתם של 18,373 - ממטופליו בתאי הגזים הראשונים שהותקנו בבתי חולים פסיכיאטריים בגרמניה בין השנים 1939 - 1941. לאור כישוריו וניסיונו ברצח בתאי גזים, קודם ד"ר אברל ושימש כמפקד הראשון של מחנה ההשמדה טרבלינקה. בקיץ 1942 פיקד ד"ר אברל באופן ישיר על רציחתם של כ-280,000 יהודים שנשלחו לטרבלינקה מגטו ורשה. מניסיונו הרב ברצח, ד"ר אברל למד שכאשר הוא לובש חלוק רופאים לבן בזמן הסלקציה, וכאשר הוא ממשיך ומלווה את הנידונים למוות אל תאי הגזים בחלוקו הלבן, רמת ההיענות (Compliance) של הקורבנות גבוהה ביותר, ותהליך הרצח מתבצע ביעילות רבה יותר. אז כיצד יש לקרוא לרופא "מומחה" כזה ששכלל את תהליך הרצח ה"רפואי" למדרגה שכזו? כיצד יתכן ששמו ומעשיו של ד"ר אברל בקושי מוכרים בציבור? איך קורה שבוגר של אחד מבתי הספר לרפואה המובילים בעולם, שזכה גם לקבל הכשרה נרחבת בנושאי אתיקה רפואית, נהפך תוך זמן קצר לרב מרצחים?

על שאלות אלו ועוד מבקש קורס הבחירה "רפואה ושואה" לענות.

במהלך הקורס יסקרו המרצים השונים מגוון נושאים אודות רופאים ומקצוע הרפואה בגרמניה לפני, במהלך ולאחר מלחמת עולם השנייה. הקורס יתמקד בעיקר בפשעי מקצוע הרפואה והרופאים תחת השלטון הנאצי. נסקור את הרקע המדעי, תרבותי ואידיאולוגי, שהוביל את מקצוע הרפואה בגרמניה לשפל של בגידה מחרידה בכל עקרונות האתיקה הרפואית עד כדי ביצוע פשעים כנגד האנושות. צעד אחר צעד נתחקה אחר המדרון עליו דרדרו הרופאים את עצמם. נשאל מה הן ההשלכות של הכשל המוסרי והערכי של אותם רופאים ומוסדות מחקר אקדמאים, שנחשבו בזמנו למובילי המחקר הקליני בעולם, על מקצוע הרפואה היום בכלל ועל רפואה אקדמית ומחקר רפואי בפרט. בנוסף, הקורס יסקור את מערך שירותי הרפואה היהודיים תחת הכיבוש הנאצי, דרך סיפורן של דמויות מופת כגון ד"ר ישראל מיליקובסקי. נתחקה אחר מאמציהם הכבירים כנגד כל הסיכויים לייצר מערך טיפולים מקיף ומסור במסגרת הגטאות, ואף במחנות כשהדבר התאפשר.

מטרות הקורס

1. הבנת השתלשלות תפיסת העולם המדעית, הרפואית והאתית שעמדה ביסוד פשעי המשטר הנאצי, ששיאם מבוטא ב"פתרון הסופי" ליהדות אירופה.
2. זיהוי מרכיבי תפיסת עולם זו בתרבויות מערביות רבות ושונות טרם עידן המשטר הנאצי, שחלקם מלווים אותנו עד ימינו.
3. זיהוי סממני תפיסת עולם זו במשברים אתיים רפואיים לפני השואה, במהלכה ובימינו אנו.
4. עיון ודיון בחלקם של מוסדות הרפואה והמחקר הגרמניים בביצוע פשעי המשטר הנאצי.
5. בחינת תהליך התדרדרות הממסד הרפואי, משיתוף פעולה ועד הובלת פשעי המשטר הנאצי.
6. בחינת אתגרי המקצועיות והמקצוענות ברפואה אז והיום.
7. זיהוי ההבדלים בטיפול באוכלוסיות מוחלשות ובמחקר רפואי שלהן.
8. זיהוי כשלים אתיים במחקר רפואי בעבר, בהווה ובעתיד.
9. זיהוי קשת התגובות וההחלטות של רופא-קורבן הניצב בפני "בחירה נטולת בחירה" (Choiceless choice) – דילמות אתיות בלתי פתירות.
10. עיון במערך שירותי הרפואה היהודיים בגטאות והמחנות הריכוז.
11. זיהוי קשר השתיקה והגורמים המעכבים בחשיפת פשעי הרפואה הנאצית.

יעדי הקורס

להקנות כלים ובסיס ידע ל:

1. חשיבה ביקורתית, עצמאית, מקצועית, אתית והיסטורית.
2. הגברת למידה עצמאית ולמידה מכוונת עצמאית.
3. רפלקציה ולמידה מרפלקציה.

תוצרי למידה

תוצרי הלמידה מתייחסים לארבעה תחומי כישורים, בהתאמה לחזון דמות הבוגר של בית הספר. עם סיום הקורס בהצלחה, ירכוש הסטודנט יכולות בארבעת המישורים:

הרופא כמטפל: יהיה רגיש יותר לצרכי מטופליו וזכויותיהם כשהוא נושא במחשבתו ערכים אתיים מהותיים שמקורם בהבנת הכשל האתי העמוק והחמור של הרופאים הנאצים.

הרופא כחוקר: יעבוד לאורם של ערכים אתיים הנגזרים מלקחי השואה ומתוך הכרה עמוקה בחשיבותם של ערכים אלו.

הרופא כמחנך: יהווה מודל לחיקוי לחניכיו כדמות ערכית ואתית בכל תחומי אחריותו ויחנך את חניכיו לאור הלקחים האתיים של השואה.

הרופא כאדם: יכיר בכוחן של בחירותיו לשנות מציאות ותפיסת עולם.

נהלי נוכחות

1. נוכחות חובה והשתתפות פעילה בכל מפגשי הקורס.
2. החסרה מאושרת לפי נהלי האוניברסיטה תדרוש ביצוע משימת השלמה קצרה, משימות אלו יפורסמו בסוף הסמסטר.

שיטות הוראה

1. הרצאות ב-ZOOM.
2. עיבוד חוויות הקורס ע"י רפלקציה.

דרכי הערכה

עובר/לא עובר על בסיס נוכחות בהרצאות, השתתפות בדיונים ומטלות כתיבה.

מטלות הקורס

1. השתתפות פעילה בכל מפגשי הקורס.
2. הגשת מטלות הכתיבה של הקורס לפי ההוראות שינתנו באתר הקורס במודל.

תוכן ומבנה הקורס

הקורס יהיה מושתת על יחידות כאשר לכל יחידה יש מרכיב עיקרי אחד. היחידות בנויות לפי סדר הגיוני כך שכל יחידה נסמכת על הידע הנרכש ביחידה הקודמת. סדר ההרצאות ותוכן עשויים להשתנות.

יחידות הקורס:

- א. במערב אין כל חדש 1945-1914 רקע היסטורי
- ב. Eugenics - אאוגניקה, תעמולה מדעית ורפואית כתשתית לפשעי השלטון הנאצי.
- ג. Experimentation – מחקר וניסויים בשואה.
- ד. Euthanasia, Extermination.
- ה. Exclusion – מערך שירותי הרפואה היהודי במלחמה.
- ו. Ethics – Nazi Medicines legacy.
- ז. השפעת השואה על השיח והפרקטיקות הביו-אתיות כיום.
- ח. דילמות אתיות – הקצאת משאבים.
- ט. דילמות אתיות – בעלי מוגבלויות.
- י. ניסויים רפואיים ואתיקה – עבר, הווה, עתיד.
- יא. שאלות ותשובות באתיקה רפואית מתקופת השואה.
- יב. כל המציל נפש – דילמות אתיות של רופאים יהודים בשואה.
- יג. ערב עיון יום השואה הבינלאומי.

רשימת קריאה

1. *Casebook on Bioethics and the Holocaust*, Tessa Chelouche and Geoffrey Brahmer, Israel National Commission for UNSCO, May 2013.
<http://www.unesco-chair-bioethics.org/wp-content/uploads/2015/09/Casebook-on-Bioethics-and-the-Holocaust.pdf>
2. רפואה ונאציזם, דניאל נדב, האוניברסיטה המשודרת 2006.

מקורות ותכנים נוספים למידע ועיון:

א. קריאה מומלצת:

1. מדע קטלן, בנו מילר-היל, תרגום דניאל נדב, הוצאת מאגנס 1984.
  2. חלוק לבן בגטו, מרים עופר, הוצאת יד ושם 2015.
  3. *From "Euthanasia" to the Final Solution*, Henry Friedlander, *Deadly Medicine: Creating the Master Race*, 2004, pages 155-183.
  4. *Human subjects research after the Holocaust*, Sheldon Rubenfeld and Susan Benedict, 2014. <https://link-springer-com.ezproxy.bgu.ac.il/book/10.1007%2F978-3-319-05702-6>
- ב. קטעים מתוך סרטי תעודה, סרטים עלילתיים ועדויות מוקלטות של שורדי שואה:
 סרטי תעודה-
1. Mack J. *Selling Murder: [The Killing Films of the Third Reich](#)*. (1991).
  2. Michalczyk J.J. *In The Shadow Of The Reich: Nazi Medicine* (1997).
  3. Faulks S, *Science and Swastika [Part 1](#) [Part 2](#)* (2001)
  4. ["דפוי בהרג" ניצן אבירם 1996](#).
- סרטי עלילה-
5. Schlender's List (1993)
  6. *Out of the ashes* (about Dr. Gisella Perl). J. Sargent. (2003)
- עדויות מוקלטות-
7. אפריים רייכנברג https://www.youtube.com/watch?v=9V41_BeF8Qo
  8. אוה מוזס קור <https://www.youtube.com/watch?v=PZKanUiunEA&t=700s>

עזרים נוספים

אתר הקורס ב-MOODLE.